

Proposta didàctica

Enric Iborra

Espill

Jaume Roig

a cura de Salvador Vendrell

 onadaedicions

IMPRESINDIBLES, 3

1. ABANS DE LLEGIR

1.1 Jaume Roig

Roig va nèixer a València a la primeria del segle xv i va morir a la mateixa ciutat el 1478. L'any 1459, fugint d'una epidèmia de pesta que assolava la ciutat de València, Jaume Roig es va refugiar a Callosa d'en Sarrià i va iniciar la redacció de *l'Espill* amb el propòsit —com ell mateix declara al principi de l'obra— de demostrar que totes les dones són malvades. Amb l'única excepció de la Mare de Déu i de la seua esposa, Roig acusa les dones de presumides, luxurioses, brutes, males mares, geloses, envejoses... De fet, el tema de la misogínia —l'odi a les dones— és un dels més freqüents en les literatures medievals, però Roig té el mèrit d'haver-lo tractat d'una manera original i personalíssima, gràcies a la vivesa d'observació i d'expressió amb què són descrits els episodis del llibre.

1.2 Estructura argumental

L'Espill consta de setze mil tres-cents cinquanta-nou versos apariats de quatre síl·labes i està dividit en quatre parts o llibres, a més d'una consulta inicial adreçada a Joan Fabra i un prefaci dividit també en quatre parts. La consulta i el prefaci funcionen com una introducció de principis ètics i estilístics. En els llibres primer i segon el protagonista narrador relata la seua vida després que sa mare el despatxa de casa. Després d'una joventut atzarosa per Catalunya i França, en la qual pateix i presència tota mena de crims i de maldats femenines, el protagonista torna a València on, successivament, es casa amb una donzella que no ho era, amb una viuda, amb una beguina i amb una exmonja, sempre amb resultats desastrosos. En el llibre tercer, quan encara pensava tornar a casar-se, Salomó se li apareix en un somni i li'n trau la idea del cap, en exposar-li una llarga diatriba contra les dones. En el llibre quart, el protagonista decideix organitzar la seua vida al marge de qualsevol contacte amb les dones, lliurat a l'oració i a les obres de caritat.

1.3 Una novel·la en vers

L'Espill, encara que està escrit en un vers que dificulta, i molt, la narració, és tota una novel·la, que es presenta com una autobiografia del narrador protagonista. Roig intenta mantenir la versemblança autobiogràfica de la narració amb nombroses referències a personatges i amb anècdotes reals,

moltes vegades extretes de la seua experiència com a expert en medicina. Però Jaume Roig, metge de la reina, conseller de la ciutat, casat una sola vegada i pare de sis fills, no té res a veure amb el protagonista de la seua obra.

L'Espill té l'esperit d'una autèntica novel·la realista. El narrador protagonista situa el relat en els ambients més diversos i per les situacions més pintoresques.

La narració esdevé, d'aquesta manera, un veritable espill que va reflectint tots els racons de la vida popular de la València del segle xv. *L'Espill* impressiona pel seu caràcter d'experiència viscuda, d'observació de la realitat, que el fa anar més enllà del tòpic de la misogínia. De tota manera, la metàfora de l'espill, que dóna títol al llibre, s'ha d'entendre en el context de la tradició medieval dels llibres d'intenció moralitzant o instructiva, els quals presentaven exemples en què el lector, veient-s'hi reflectit, podia aprendre a evitar els mals i a corregir la seua vida.

Un altre aspecte que acostava *L'Espill* a la novel·la realista és, sense cap mena de dubte, el protagonista, que no pertany ni a la noblesa ni a la cavalleria i que té un ideal de vida clarament burgés: vol casar-se i fer una vida tranquil·la i retirada.

1.4 Sentit de *L'Espill*

L'Espill no és sols un llibre misogin, sinó que, a més, presenta una visió totalment pessimista de la realitat humana.

Joan Fuster va comentar que convindria cercar una raó ben profunda «per a explicar-nos la ràbia excepcional de la misogínia de Jaume Roig, la qual, encara que respon a una densa tradició cristiana, no deixa d'alarmar-nos per la seva virulència i la seva amargor». *L'Espill* revela una actitud antivital, de refús de qualsevol mena de plaer, lligat a la dona o no. De fet, es podria considerar com una antítesi de la visió heroica i galant de la vida que s'expressa en el *Tirant lo Blanc* de Martorell, obra contemporània de la de Roig. Pot semblar paradoxal que Jaume Roig, ben considerat a la seua ciutat, metge de la reina, administrador d'hospitals i benefactor del convent de la Trinitat de València, tinguera una visió tan i tan negativa de la vida. La biografia de Jaume Roig, o el que sabem de la seua biografia, planteja una

contradicció amb la seua obra, com si amb *l'Espill* ens haguera llegat l'enigma d'una tortura personal. Potser la seua professió de metge, que el posaria en contacte amb els aspectes més desagradables de la vida, i el moment —una epidèmia de pesta— en què va escriure el llibre explicarien en part aquesta actitud.

2. DURANT LA LECTURA

- ▶ 1. En quina població diu el narrador que ha escrit la seua història? Per què s'hi havia traslladat?
- ▶ 2. Amb quina finalitat es disposa el narrador a contar la seua història?
- ▶ 3. Esmenta els defectes que el narrador atribueix a les dones en el començament de la tercera part del Prefaci:

«Doncs dic que totes les dones, de qualsevol estat, color, edat, llei, nació o condició, grans i majors, petites i menors, joves i velles, lletges o boniques, malaltes o sanes, tant si són cristianes com mores o jueves, negres i llores, blanques i roges, dretes i manques, les geperudes, les mudes, les xerraires, les lliures, les captives, totes les que són vives, siguen qui siguen, creuen que és veritat tot allò que somien. Sense haver-ne vist res, condemnen qualsevol feta. Presumeixen mentint i són volubles, riuen i ploren per enganyar. Diuen que es moren quan estan sanes i, quan estan malaltes, no fan res per guarir-se. Fingeixen que els fa mal alguna cosa per donar més importància a les seues empreses. Refusen consells i advertències quan algú les renya. Excusen molt bé els seus vicis dels quals no se'n penedeixen, però especulen amb els dels altres, fent-los motiu de xafarderia. Fan veure que volen allò que no volen, miren el blau i compren el roig. Si volen magrana, demanen raïm; però això sí, quan volen posseir alguna cosa, mai no s'enganyen. Són fatxendes, ambicioses, orgulloses i estiren més el braç que la màniga.»

- ▶ 4. Redacta un text semblant a aquest invertint-ne el sentit.

► 5. Llegeix el fragment següent del llibre quart de *Lo somni* de Bernat Metge, en què es fa una defensa de les dones i un atac contra els homes. Contesta les preguntes que hi ha a continuació.

»Has dit, encara més, que les dones són parladores i xerraires, i has fet molta broma de la ciència infusa en elles per la gràcia divina. En veritat, al meu parer, les acuses molt injustament. El parlar de les dones no és, generalment, sinó de les coses menudes o de l'administració de la casa. Bé és veritat que, com que, per naturalesa, són subtils i entenen i saben moltes coses agudament i de seguida, després, se les diuen, de vegades, les unes a les altres, sense fer mal a ningú.

»Però no és pas així en els homes, el parlar i xerrar dels quals és abominable a Déu, i desagradable i insuportable a qualsevol persona, i molt perjudicial per a molts. La majoria d'ells són bèsties de prat i cadascun es pensa que és un altre Salomó en saviesa i un altre Ciceró en eloqüència. Si es parla d'alguna matèria subtil davant d'ells, diran que l'han discutida moltes vegades amb homes de gran ciència, i que tenen molts bons llibres que tracten d'aquella matèria. Si es parla amb ells de fets d'armes, diran que Hanníbal i Alexandre van ser força bons cavallers, però que, de tan bons, en trobaria, qui bé els busqués, volent-ho dir de si mateixos. Si es parla d'alguns grans fets, diran que han vist, sentit, recercat i llegit tant com qualsevol home vivent, i mai no han sortit del niu ni sabrien ficar tres llimones en un bací de barber. Aniran per les places i per les cantonades jutjant la gent, escarnint i traient verí per les seves boques. Demanaran el govern de viles i ciutats, i no saben governar-se a si mateixos ni les seves cases. Si plou, o fa vent, o fred o calor, diries que són estornells de carbassa: es guarden bé, que no sortiran de l'arca fins que el colom no hagi tornat amb el ram verd en el bec, i, durant l'estiu, s'estaran al celler i, durant l'hivern, a la cuina, fent broma i dient moltes bestieses i escarnis.

»Si van a l'església, escarniran el prevere si triga molt a dir la missa, el predicador si no els diu el sermó o predica en tres paraules, i els altres homes si no van vestits segons la moda; i, les dones honestes, si no són tan boges com ells voldrien, les jutjaran d'hipocresia. Quan l'ofici diví se celebra, parlaran de tractes fraudulents i de vileses, riuran i no sabran de què, torbaran els circumstants, miraran les dones impúdicament, i no sortiran de l'església mentre elles hi seran. Però, un cop n'hagin sortit, diries que n'estan

excomunicats: no s'hi quedarien per res, ni hi tornarien fins que elles no hi siguin, que han de poder donar-los l'absolució i suspendre'ls l'entredit.

»Quan van pels carrers, estaran a punt de trencar-se el coll, mirant per les finestres, cosa que, sovint, els és impossible aconseguir. Després, fanfarronejaran de moltes dones, que mai no hauran ni parlat amb elles ni les coneixeran. I, finalment, mentiran sense cap vergonya molt més que no parlaran, i, jurant, diran que són un fet coses que mai no van ser ni imaginades.

Bernat Metge,
El somni. Laertes.

5.1 De quins vicis dels homes es burla Metge en aquest text?

5.2 Per què diu Metge que la xarrameca dels homes és molt pitjor que la de les dones?

5.3 Què diu Metge que fan els homes quan són a missa?

5.4 Els defectes que Metge critica en els homes, són els mateixos que critica Roig en les dones?

► 6. Resumeix el que conta el narrador de la seua mare en la primera part del llibre primer.

► 7. En la segona part del llibre primer, en el capítol que porta per títol *Com vaig ser afillat i enviat*, el narrador conta que en arribar prop del castell de Sant Martí, al Penedès, va veure emmanillada i presa la reina Sibil·la de Fortià. Per què l'havien empresonada?

► 8. Quina vida va portar fent de mercenari amb els francesos en lluita contra els anglesos?

► 9. En l'episodi *Salsitxes de carn humana* (tercera part del llibre primer, *Encara a París*), el narrador protagonista explica la història d'una família de pastisseres que feien embotits dels homes que mataven. Llegeix aquest fragment de *l'Espill* i contesta les preguntes que hi ha a continuació:

- 9.1 En quin moment de l'any se situa l'acció?
- 9.2 Quines viandes s'ofereixen en el banquet?
- 9.3 De què acusa el narrador les dones?
- 9.4 Quin va ser el seu càstig?
- 9.5 Quin comentari del narrador contrasta amb el caràcter repugnant del que conta?
- 9.6 Explica i comenta la visió de la dona que expressa Roig en aquest text. Penses que aquesta actitud misògina està present encara en la societat actual? Raona la resposta.

► **10.** A París, hi havia una bruixa que feia malefics típics de les seues arts, però també enganys ben ingenus per a fer por. La van penjar i escorxar viva. Llegeix aquest episodi (tercera part del llibre primer, *Encara a París*) i contesta les preguntes següents:

- 10.1 Quines característiques, segons el narrador, tenia el país on se situa l'acció d'aquest fragment?
- 10.2 De què va ser acusada la dona? Què feia durant la nit?
- 10.3 A què va ser condemnada?
- 10.4 De què acusa les dones el narrador?
- 10.5 Esmenta els qualificatius que atribueix el narrador als homes i a les dones.
- 10.6 Com definiries l'actitud amb què el narrador conta els fets que apareixen en aquest relat?

► **11.** Resumeix la història de la dona que portava tancada tres anys per adúltera (segona part del segon llibre).

► **12.** Compara les pàgines que dedica Roig a la vida en un convent de monges (quarta part del segon llibre) amb aquesta coneguda narració del *Decameró* (tercera jornada, I) que també situa l'acció en un convent

de monges. ¿Hi ha coincidències en la descripció que ofereixen els dos textos de la vida en un convent de monges? Compara també la visió de la vida que mostren Jaume Roig i Boccaccio en aquests dos textos.

Decameró. Novel·la primera de la tercera jornada

Masetto de Lamporecchio es fa passar per mut i esdevé hortolà d'un monestir de monges, les quals totes concorren a jeure amb ell.

—Admirables dones, hi ha un gran nombre d'homes i dones tan tanoques que creuen a ulls clucs que, quan una donzella duu la toca blanca al cap i l'hàbit negre, ja ha deixat d'ésser dona i no sent els apetits femenins, com si en fer-la monja l'haguessin convertida en pedra; i si senten dir alguna cosa contra aquesta opinió, s'anguniegen tant com si s'hagués comès un mal molt gran i odiós contra natura, sense parar esment en ells mateixos (els quals no pot sadollar la plena llicència de fer tot el que volen), ni tampoc en les grans forces del lleure i del desfici. I semblantment també n'hi ha que són del parer que l'aixada i el càvec, les viandes senzilles i els fatics esvaeixen els apetits concupiscibles dels treballadors de la terra i els fan de magí i enteniment molt grosser. Em plau, doncs, atès que la reina m'ho ha manat i sense sortir de la seva proposta, d'aclarir-vos, amb una novel·leta, fins a quin punt estan equivocats els qui creuen això.

En les nostres contrades hi hagué, i encara hi és, un monestir de monges molt famós en santedat (que no esmentaré per no disminuir de cap manera la seva fama), en el qual, no fa gaire temps, no havent-hi aleshores sinó vuit monges amb una abadessa, totes elles joves, tenien com a hortolà de llur bellíssim jardí un bon homenet, el qual, com que no estava satisfet amb el salari, passà comptes amb l'ecònom del convent i se'n tornà a Lamporecchio, el lloc d'on era. Aquí, entre els qui alegrement el reberen, hi havia un jove llaurador, fort, robust i de bella parença per ésser de pagès, el nom del qual era Masetto; i li demanà on havia estat tant de temps. El bon home, que es deia Nuto, li ho contà, i Masetto li preguntà quina feina feia al monestir. Llavors Nuto respongué:

—Jo treballava un jardí, bell i gran, i a més, anava alguna vegada al bosc a fer llenya, pouava aigua i feia altres petites feines com aquestes; però les monges em donaven tan poc salari, que a penes em podia pagar el calçat. I sobre això són totes joves i em fa l'efecte que tenen el diable al cos, perquè no es pot fer res al seu gust. Ans, de vegades, mentre treballava l'hort, l'una deia:

«Posa això aquí»; i l'altra: «Posa això allà»; i l'altra em prenia l'aixada de la mà i deia: «Això no ho fas bé»; i em fastiguejaven tant, que deixava estar la feina i me n'anava a l'hort; per tot plegat, entre una cosa i l'altra, no he volgut estar-m'hi més i me n'he vingut. I, a més, l'ecònom em va pregar, quan me n'anava, que si jo sabia d'algú que ho volgués fer, que els l'enviés, i jo li ho vaig prometre; però que Déu el guardi del mal d'esquena, si jo en busco o els n'envio cap.

Escoltant les paraules de Nuto, vingué a l'ànim de Masetto un desig tan gran d'estar amb les monges, que s'hi marfonia, comprenent per les explicacions de Nuto que bé podria satisfer el que desitjava; i essent del parer que no assoliria el seu propòsit si deia alguna cosa a Nuto, li digué:

—I tant com has fet bé de tornar-te'n: Què hi ha de fer un home entre tantes dones? Més li valdria estar amb dimonis: de set vegades, sis no saben pas el que volen.

Però després, acabada la conversa, Masetto començà a pensar què havia de fer per poder estar amb elles; i com que sabia fer prou bé les feines que Nuto li havia dit, no dubtà que, si perdia l'ocasió, no seria per això, sinó pel fet que era jove i de bona parella. I després de donar-hi voltes, pensà: «El lloc és prou lluny d'aquí i ningú no em coneix; si faig veure que sóc mut, ben segur que m'admetran».

I afermant-se en aquest pensament, amb una destal a l'espatlla, sense dir a ningú on anava, com si fos un pobre home se n'anà al monestir; i quan fou allà, hi entrà i trobà per ventura l'ecònom al pati, a qui, fent els gestos que fan els muts, indicà que li demanava menjar per l'amor de Déu i que ell, si calia, li tallaria llenya. L'ecònom li donà de bon grat menjar, i després el posà davant uns ceps que Nuto no havia pogut esporgar, els quals ell, que era molt fort, en poca estona tingué tots esporgats. L'ecònom, que havia de menester d'anar al bosc, se l'emportà i aquí li féu tallar llenya; en acabat, posant-li l'ase al davant, amb signes li donà entenent que la portés cap a casa. Ell ho féu molt bé, per la qual cosa el tingué uns quants dies per a fer-li fer diversos menesters; i així s'escaigué que un dia l'abadessa el va veure i preguntà a l'ecònom qui era. I aquest li digué:

—Madona, és un pobre home sord i mut, que un d'aquests dies va arribar demanant almoïna; així, doncs, li vaig fer caritat i li he fet fer moltes coses que ens feien falta. Si sabés treballar l'hort i s'hi volgués quedar, crec que ens faria un bon servei, per tal com ell ens

necessita, és fort i li podríem fer fer el que convingués; i ultra això no caldria passar ànsia que es burlés de les vostres joves monges.

Llavors l'abadessa digué:

—A fe de Déu que tens raó! Esbrina si sap treballar l'hort i procura de retenir-lo: dóna-li un parell d'espardenyes, una caputxa vella i tracta'l bé, amanyaga'l, dóna-li força menjar.

L'ecònom digué que ho faria. Masetto no era gaire lluny, i fent veure que escombrava el pati escoltava tota la conversa i a si mateix content es deia: «Si em feu entrar aquí dins, us treballaré tan bé l'hort com mai ningú no us ho haurà fet».

Llavors, havent-se adonat l'ecònom que sabia treballar molt bé, li demanà amb signes si volia quedar-se i Masetto li respongué amb signes que faria el que ell volgués, per la qual cosa l'admeté i li encarregà que treballés l'hort, indicant-li allò que calia fer; després, se n'anà a fer altres encàrrecs del monestir i el deixà. I mentre treballava un dia rera l'altre, les monges començaren a importunar-lo i a fer-li burles, com sovint succeeix amb els muts, i li deien les paraules més entremaliades del món, creient que no les podia entendre; i l'abadessa, que potser s'imaginava que no tenint parla tampoc no tenia cua, no se'n preocupava ni poc ni gens. Ara: s'escaigué que un dia, mentre reposava després d'haver treballat molt, dues monges jovenetes, que passaven pel jardí, s'acostaren allà on era ell, i el començaren a mirar; aleshores l'una, que era més deseixida que l'altra, digué:

—Si cregués que em podries guardar un secret, et diria el que he pensat més d'una vegada, i que potser a tu també et podria convenir.

L'altra respongué:

—Parla amb confiança, que no ho diré mai a ningú.

Aleshores la deseixida començà:

—No sé si t'adones de com ens tenen de lligades, ni del fet que aquí dins mai no gosa entrar-hi cap home llevat de l'ecònom, que és vell, i aquest mut; i jo he sentit dir a moltes dones que vénen per aquí que totes les dolceses del món són menudes en comparança de la que es té quan una dona s'esplaia amb un home. Per aquest motiu moltes vegades m'ha vingut al cap de provar si és així amb el mut, ja que no ho puc fer amb un altre; i ell és el millor del món pel que fa al cas, perquè, encara que ho volgués, no podria ni sabria dir-ho; ja veus que és un galifardeu toix, molt crescut de parença però no d'enteniment.

M'agradaria de saber què en penses.

—Ai, Senyor —digué l'altra—, què dius ara? No saps que nosaltres hem fet prometença de la nostra virginitat a Déu?

—Oh —digué ella—, tantes coses se li prometen cada dia que després no es compleixen! Si nosaltres li hem promès això, ja en trobarem una altra o unes altres que ho compleixin.

I la companya digué:

—I si quedàvem prenyades, què passaria?

Ella llavors va dir:

—Ja comences a pensar en el mal abans que et vingui; quan passés això, caldria pensar-hi aleshores; hi ha mil maneres de fer que no se sàpiga mai, sempre que nosaltres mateixes no ho expliquem.

Sentint això, aquesta, tenint ja més ganes que l'altra de provar com era de viril l'home, digué:

—Ara bé: com ho farem?

I ella respongué:

—Guaita, ja ha passat la nona; em sembla que les germanes són totes a descansar, llevat de nosaltres; mirem per l'hort si hi ha algú, i si no hi ha ningú, no cal fer res més que agafar-lo de la mà i portar-lo a la cabaneta que li serveix d'aixopluc, i allí l'una s'està dintre i l'altra fa la guàrdia. És tan beneitó que li farem fer el que voldrem.

Masetto escoltava tota la conversa, i disposat a obeir no esperava res més que l'una d'elles se l'endugués. Les monges, després de mirar pertot i comprovar que no les podien veure de cap banda, atansant-se a Masetto la qui havia començat a enraonar, el despertà, i ell de seguida es posà dret; i llavors, prenent-li la mà amb gestos manyacs, mentre ell feia una rialleta lirona, el portà a la cabaneta, on Masetto sense fer-se pregar gaire féu el que ella volgué. Després ella, com a companya lleial, obtingut el que volia, passà la tanda a l'altra, i Masetto, sempre mostrant-se beneitó, feia el que volien; i abans de deixar-lo, cadascuna volgué provar més d'un cop com en sabia el mut de cavalcar. En acabat, enraonant entre elles, deien que era ben bé una cosa tan dolça com els havien dit, i més encara; i trobant el moment oportú, anaven sovint a esplaiar-se amb el mut.

Vingué un dia, però, que una companya, des d'una finestreta de la seva cel·la, s'adonà del que feien i ho digué a dues altres; i de primer tingueren el raonament d'acusar-les a l'abadessa, però després, canviant de parer, convingueren amb elles de participar

del poder de Masetto; i totes tres foren companyes de les altres en diversos temps. Finalment, l'abadessa, que encara no s'havia adonat d'això, passejant tota sola pel jardí un dia que feia molta calor, trobà Masetto, el qual de dia amb poca feina es cansava de tant que cavalcava de nit, i dormia tot ajaçat a l'ombra d'un ametller; i havent-li aixecat el vent la roba del davant, estava tot destapat. En esguardar això la monja, i estant sola, caigué en el mateix apetit en què havien caigut les seves monges més joves; i despertant Masetto se l'endugué a la seva cambra, on el tingué diversos dies (amb gran desolació de les monges perquè l'hortolà no anava a treballar l'hort), provant i tornant a provar aquella dolcesa que ella abans solia blasmar a les altres.

A la fi, el retornà a la seva estança, però com que el volia amb ella molt sovint i el reclamava més que no esperava, no podent Masetto satisfer-ne tantes, compregué que fer-se passar per mut, si continuava així, podria donar-li molt mal resultat; i per tant una nit, trobant-se amb l'abadessa, deixant anar la parlera, començà a dir:

—Madona, he comprès que un gall es basta completament amb deu gallines, però que deu homes amb prou feines poden satisfer una dona, i n'haig de servir nou; de cap manera, doncs, jo no podria durar, sinó que he arribat a tal punt, per tot el que fins ara he fet, que ja no puc més, ni poc ni molt; per tant o em deixeu anar en nom de Déu o mireu de trobar-hi remei.

L'abadessa, sentint parlar qui creia mut, s'atordí tota i digué:

—Què és això? Em pensava que eres mut.

—Madona —digué Masetto—, jo ho era, però no pas de naixença, més aviat per una malaltia que em privà de la parla; i ara que per primera vegada aquesta nit la sento recobrada, en dono de tot cor gràcies a Déu.

La dona se'l cregué, i li preguntà què volia dir això que n'havia de servir nou. Masetto explicà el seu cas; i oint això l'abadessa, se li acudí que no hi havia cap monja més sàvia que ella, perquè, discretament, sense deixar partir Masetto, es determinà de trobar la manera de resoldre el cas amb les seves monges. I com que per aquells dies morí l'ecònom, amb el consentiment de totes, havent-se descobert al capdavant el que havien fet d'amagat les unes de les altres, convingueren, amb complaença de Masetto, que la gent del voltant creguessin que, per llurs oracions i pels mèrits del sant a qui era dedicat el monestir, Masetto havia recuperat la parla després d'ésser mut llargament; i el feren ecònom i

distribuïren les seves feines de tal manera que ell les pogués comportar. En les quals feines, si bé engendrà bastants escolanets, tanmateix la cosa procedí tan discretament que no se'n sabé res fins després de morir l'abadessa, quan Masetto ja era prou vell i amb ganes de tornar-se'n ric a casa seva, i quan es descobrí, ho pogué fer fàcilment.

Així, doncs, Masetto, vell, pare i ric, sense haver de nodrir els fills ni despendre res per ells, havent sabut treure profit de la seva joventut, tornà a l'indret d'on havia sortit amb una destal a l'espatlla, tot afirmant que així tractava Crist qui li posava banyes damunt la corona.

Giovanni Boccaccio, *Decameró*. Edicions 62
Traducció de Francesc Vallverdú

- 13. Quina vida porta el narrador una vegada decideix evitar tot tracte amb les dones?

3. DESPRÉS DE LA LECTURA

- 14. Llegeix aquesta síntesi crítica de Fuster sobre *l'Espill* i contesta les preguntes que hi ha a continuació:

L'Espill és tota una novel·la: una novel·la en vers. I en un vers, terriblement inapte per a la narració: més de quinze mil en té, de quatre síl·labes i aparellats en perfectes rimes consonants. Tanmateix, pocs llibres en prosa, d'aquella època, fan la impressió d'una naturalitat tan incisiva en el dir i d'un més exhaustiu aprofitament dels mots, com el llibre de Roig. Els expedients a què el metge ha d'acudir per salvar l'obstacle d'aquelles *noves rimades* són innumerables, i hi reïx matemàticament, amb una solvència i una justesa que admiren i que no tenen parió en la nostra història literària. El *Llibre de les dones* és contat en primera persona: Roig vol mantenir la ficció autobiogràfica, i la recolza en referències assídues a personatges i anècdotes reals, a la seua experiència mèdica, i fins i tot als seus noms de fonts i de llinatge. El protagonista, amb el qual s'identifica, ens relata les múltiples i invariablement desastroses incidències de la seua vida, provocades pels tractes amb les dones. Després d'una joventut atzarosa i escampada pels camins catalans i francesos, en la qual sofreix o presencia tota mena de

crims i d'arteries femenines, el Roig de *l'Espill* torna a València on, successivament, esposa una —suposada— donzella, una vídua, una beguina i una ex-monja, sempre abocant a resultats lamentables; quan anava a mullerar-se novament, obsessionat per tenir descendència, Salomó se li apareix en somnis i l'en dissuadeix: Salomó fa a Roig una llarga, minuciosa i documentada diatriba de les dones, amb la sola excepció de la Verge Maria, a la qual dedica un elogi brillant i carregat de teologies. *L'Espill* acaba amb una pregària a la Mare de Déu, la retractació de les coses dites contra la fe i l'esperança de la salvació eterna.

No cal dir que la línia argumental es prestava ja a la brutal exacerbació dels tòpics antifemenins: les possibilitats d'això, però, augmenten de manera extraordinària amb el parlament del Savi i amb les contalles secundàries que Roig uneix al curs del relat central. En tot moment, la narració és lleugera, arrodonida i ferma.

[...]

En la seua fúria infamant, Roig no deixa d'atacar cap mena de dones: reines, nobles, burgeses, del poble, religioses, del país i forasteres, cristianes, mores, jueves, joves i velles. Això li permet de zitzaguejar el relat pels ambients més diversos i per les situacions més pintoresques. La vida i el color del segle xv queden fixats en *l'Espill* amb trepidant fidelitat: sobretot, l'ambient de la seua València nadiua, aleshores puixant i sorollosa com mai.

Joan Fuster, *La poesia catalana*. Editorial Moll.

14.1 Quin vers utilitza Roig en *l'Espill*?

14.2 El *Llibre de les dones* està contat en primera persona. Com manté Roig la ficció autobiogràfica?

14.3 Amb quantes dones es casa el protagonista de *l'Espill*?

14.4 Per què diu Fuster que «la vida i el color del segle xv queden fixats en *l'Espill* amb trepidant fidelitat»?

► 15. Llegeix aquest assaig de Josep Iborra i contesta les preguntes que hi ha a continuació:

La generació literària d'Ausiàs March

Durant la segona dècada del xv, moren les grans figures d'Eiximenis, Bernat Metge, Sant Vicent Ferrer, Antoni Canals i Turmeda —aquest una mica més tard, el 1425. La nova etapa de la literatu-

ra catalana —que és la del regnat d'Alfons el Magnànim— va tenir el seu centre de gravetat a València. Comença amb l'obra de Jordi de Sant Jordi —mort molt jove, vers el 1424—, continua amb Ausiàs March i Jaume Roig, i es tanca, amb la redacció del *Tirant* per Joanot Martorell, en els seixanta.

Tots aquests escriptors pertanyen a l'estament noble (Jordi de Sant Jordi, Ausiàs March, Joanot Martorell) o al burgès (Jaume Roig), no a l'eclesiàstic com els de la generació anterior. Elaboren una literatura que, no solament no està pensada en o des del convent, sinó que presenta un caràcter marcadament profà.

Tant és així que, en el fons, sembla elaborada al marge de la visió cristiana de la vida. Naturalment, aquests autors eren cristians i vivien en una societat inspirada pels ideals propugnats per l'Església catòlica. Això s'havia de filtrar necessàriament en l'obra que van escriure. Però les referències explícites que hi fan són, en general, escasses. Fins i tot gosaria dir que la mateixa «moralitat», tal com apareix en els seus escrits, no es centra en els valors cristians, tal com eren afirmats aleshores.

En Jordi de Sant Jordi, trobem la primera vibració moderna —renaixentista— de la poesia catalana. Inlluït per Petrarca, l'obra del qual va poder conèixer a la cort napolitana del Magnànim, es decanta ja, malgrat el model trobadoresc, per l'expressió elegant, d'una subjectivitat molt personal. La seua obra, amb composicions com *Estramps*, *Aimia*, *Comiat*, no arriba a desenvolupar els gèrmens moderns, que s'hi poden detectar. Una vida molt curta no li ho va permetre.

Ausiàs March, a pesar del fons escolàstic del seu pensament, se'ns presenta en la seua obra, vivint una experiència moral molt particular. Ell mateix s'hi posa en qüestió com un «cas especial», com una «excepció». La regla no fa altra cosa que posar en evidència aquesta desviació. El didactisme moral no funciona amb eficàcia perquè el que compta, en definitiva, és el seu propi drama moral, sempre obert i mai no resolt.

Quant a Jaume Roig, el seu *Spill* sembla escrit pel dimoni. Encara que hi declara la seua intenció d'adoctrinar, moralment, el seu nebot, la seua visió resulta molt poc edificant, i profundament pessimista.

L'espectacle del *Tirant* tampoc no es pot considerar «cristià». Per a Martorell els cristians són els «bons», però deixa que els mahometans s'expliquen sobre les seues creences. El que comp-

ta, però, en l'obra de Martorell és l'aventura humana, amb tots els seus contrastos: l'heroisme i la covardia, la generositat i la crueltat, el pudor i l'erotisme discordat.

Tots aquests escriptors presenten altres característiques comunes que permeten continuar el paral·lel que acaba de fer. Deixaré, però, de costat la figura de Jordi de Sant Jordi, ja que va morir massa jove.

* * *

L'home i l'escriptor se'ns presenten —en Ausiàs March, Roig i Martorell— una mica dissociats. Això els dona un aire enigmàtic, contradictori.

Ausiàs March el veiem, per les notícies que en tenim, com un senyor feudal defensant obstinadament els seus privilegis, pledejant amb uns i altres, i ocupat en l'administració dels seus afers. No es mirava els seus interessos econòmics amb desgana o repugnància. Al contrari. Fins i tot tracta de portar a cap iniciatives pròpies d'un home pràctic i emprenedor. Sabem, per exemple, que va construir un molí de sucre i que havia començat la construcció d'un pont. El descobrim, fins i tot, cruel, exercint de jutge: un moro, vassall seu, és castigat tallant-li la mà...

En qüestions d'amor, tampoc no s'estava de res. Les grans dames, les cobejava. Les esclaves li eren una conquesta fàcil. Sembla que la casta no marcava per a ell cap ratlla en el seu camp d'operacions. Per als altres, sí. A una amada seua li reprotxa, en uns versos, que després d'haver tastat la «carn noble» hagués tingut relacions amoroses amb un burgès.

Aquest home, però, tan ocupat en els afers de la vida, es posa a escriure versos que el situen en un món tancat, obsessiu, sense finestres obertes a la societat del seu temps, o a la naturalesa, que mai no contempla.

El cas de Jaume Roig encara resulta més enigmàtic. Sabem ben poc de la seua peripècia biogràfica. Un document del 1434 el presenta exercint la funció de mestre examinador de metges, a València. Altres informacions donen la imatge d'un honorable burgès, bon fill i marit modèlic, metge de la muller d'Alfons el Magnànim i benefactor del Convent de la Trinitat.

Cap incident notable en la vida de Jaume Roig. Si no és aquest: que va escriure el seu extraordinari i inquietant *Spill*. I que només va escriure aquesta obra. Més tard, ja prop de la mort, participà

en el Concurs de les Trobes a la Verge Maria. Els versos que hi va escriure sí que resulten coherents amb la idea que tenim de Roig. Però, *l'Spill*? ¿Aquest «monument —com ha escrit Fuster— de ràbia i d'enginy»? Pense en Roig com una mena de Doctor Jeckyll doblat d'un Mister Hyde, que se'ns ha revelat, només, en el fet d'escriure aquesta única i diabòlica obra.

La vida de Joanot Martorell no se'ns apareix tampoc molt congruent amb la seua obra. El podem imaginar com un senyoret fatxenda, que se sent i viu com un «cavaller» orgullós del seu estat i zelós del seu nom. Escrigué «lletres de batalla» per tal de resoldre plets en què hi havia pel mig una ofensa al seu honor o la defensa d'interessos econòmics. Aquesta aventures —de caràcter generalment, més esportiu que seriós— van tenir a València el seu principal escenari. Va ser, precisament, un valencià —Ponç de Menaguerra— qui va escriure un reglament d'aquest joc, amb el títol de *Lo Cavaller*.

Martorell es mogué a gust en aquest ambient. I no solament a València. Sabem que visità Portugal, Anglaterra, Nàpols... Segurament, la «cavalleria» anava, sovint, barrejada amb aventures de faldes. Tot això ens fa pensar en un Martorell «corregut», circulant amb seguretat i desimboltura pels ambients cortesans. Hi va aprendre, sens dubte, moltes coses que aprofità en el seu *Tirant*.

Ben mirat, no hi ha cap incongruència entre els continguts d'aquesta obra i la mena de vida que portà el seu autor. La incoherència està en Martorell en tant que escriptor i la seua biografia. Vull dir que les lletres no eren un ideal per a Martorell. Això ens porta a parlar d'un punt que és comú als escriptors d'aquesta generació: la seua manera de relacionar-se amb la literatura.

* * *

He parlat abans de la dissociació que trobem en aquests escriptors nostres entre la literatura i la seua vida. He d'advertir, però, que aquesta separació no és viscuda per ells com un conflicte. Entendre-ho així seria, en tots tres, no solament fals, sinó històricament desplaçat.

Encara que aquest conflicte es va viure, dramàticament, a partir del romanticisme, es planteja ja en la primera època de l'humanisme italià precisament entre els escriptors que es movien en la cort d'Alfons el Magnànim. Amb Petrarca havia nascut el tipus del *literatus*, una nova figura d'escriptor que veu en la literatura, en el seu exercici, un ideal, una vocació, una forma de viure. En aquest

temps apareix la consciència de la dignitat que dóna la cultura a l'home i el domini del bell llenguatge. Hi ha un menyspreu per tot el que es refereix a la vida material, però també l'ansietat de l'escriptor per ocupar càrrecs com un mitjà de realitzar la seua aspiració: poder lliurar-se a una vida recollida, tranquil·la, totalment dedicada a llegir i escriure, en la pau idíl·lica del camp. Van ser pocs els humanismes que van aconseguir trobar una situació en consonància amb els seus ideals. Només el mecenatge insegur o capritxós dels prínceps els hi podia ajudar.

Aquest ideal és el que no trobem en els escriptors valencians d'aquell moment. No l'acusen ni els mobilitza. No hi trobem, tampoc, cap valoració implícita, o explícita, de la literatura i de l'art com una altra forma d'existència. Què era, per a ells, la literatura? Un està temptat de dir: no res. Van escriure, això sí, una obra genial, que no van poder fer aquells primers beatos de la literatura. Però no són ni se senten *literati*. Fins i tot, sembla que tenen una gran indiferència, o un menyspreu, per la literatura tal com aleshores començava a ser sentida i entesa. L'ideal de la forma bella, com una educació dels sentiments, no els preocupava.

Ausiàs March ens diu que escrivia els seus versos «sens art»: no ho lamenta. Encara cal dir que pensa més en l'art dels trobadors que en l'art nou. Els seus versos, doncs, eixuts, són estranys als refinaments musicals i a les palpitations del lirisme del *dolce stil nuovo*. Ausiàs March es tortura escrivint, escrivint-se: això és tot —molt per altra part.

Jaume Roig encara es troba més allunyat de la literatura com a ideal estètic. La seua obra —única i escrita en una edat ja prou avançada— circula en un altre àmbit. Cap propòsit ni en la seua vida ni en la seua obra, que apunte a la valoració renaixentista de l'activitat literària. També com Ausiàs March, creu que el seu *Spill* està escrit sense art. I demana a Joan Fabra que l'esmene. Jaume Roig, per altra part, té la pensada d'escriure la seua obra «amb la parleria dels de Paterna, Torrent, Soterna». S'apunta al llenguatge del poble.

Quant a Martorell, que per tants costats se'ns presenta sensible a l'alegria i a les formes de vida del renaixement, tampoc no es vol «literat». Un cert menyspreu per les lletres li dicta aquesta confessió: «La retòrica més pertany a notaris que a cavallers».

* * *

I és que tots tres —March, Roig i Martorell— semblen encara submergits en el món medieval. La paradoxa, però, és que van ser

ells els qui van trencar els motlles literaris que havien heretat, sense apuntar-se a cap escola. És l'empenta de la seua experiència —rica, enigmàtica, personalíssima— el que els va permetre de constituir-se en uns renovadors genials, en testimonis d'humanitat —al marge de l'humanisme, com a moda literària. La seua visió de la vida domina i dóna forma a unes formes antigues. Cadascun ho fa a la seua manera: són uns escriptors independents que van expressar la seua relació amb la vida, no amb la literatura. Per a Ausiàs March, escriure és una forma d'aclarir i definir la seua pròpia experiència. Ell vol, tossudament, explicar-se, expressar-se. I és a partir d'aquesta necessitat com cal entendre, en la seua obra, la presència de les influències culturals que hi trobem: la tradició trobadoresca, Petrarca i el pensament moral de l'escolàstica.

La tradició trobadoresca se sobrevivia encara en temps d'Ausiàs March. Jordi Rubió ha assenyalat que durant tot el segle xv són freqüents els llibres referents a la «gaya ciència». I no sols a Catalunya. Entre els llibres del rector de Foios apareix anotada una obra d'aquest tipus. També Ausiàs March —recordem que son pare i el seu oncle foren trobadors— en tenia algun a la seua biblioteca. Aquesta tradició, amb la qual es trobava molt familiaritzat, li proporcionà les coordenades i els tòpics dels seu món poètic. Però les pròpies exigències expressives de March la sabotegen en tot el que hi havia de convencional i d'artificiós. La veritat. La seua veritat és el que mou el nostre poeta a escriure, no el joc verbal. Ell mateix ho diu: «Lleixant a part l'estil dels trobadors...». I no solament l'estil. També la llengua, si volia ser conseqüent. El català, sense contaminacions del provençal, serà el mitjà expressiu que li calia utilitzar.

Quant a Petrarca, Ausiàs March tampoc no es deixa seduir pel seu lirisme. Ell no vol cantar els seus sentiments: els conta, s'esforça obstinadament per formular-los sense que hi arribe del tot. Fóra això la mort de la seua necessitat d'escriure.

En tercer lloc, l'escolàstica li proporciona tot un sistema d'idees en el qual creu, però que posat a servir-se'n, el manipula per tal d'ajustar-lo a les seues experiències concretes, a la seua veritat personal.

Tota aquesta herència entra en commoció en la seua poesia. En utilitzar-la, el seu llenguatge bull. Havia de ser així. El nostre poeta era conscient d'una experiència excepcional, contradictòria, d'un excés que cap llenguatge, cap procediment no podia absorbir. És aquest excés o aquesta desmesura el que l'obliga a encarar-se,

permanentment, amb aquest treball d'autoexpressió. En constatar el seu cas com no compartit per ningú, Ausiàs March no troba recursos adients, ja fets. Se'ls ha d'inventar per tal de traduir les contradiccions que el fan rebotar entre els límits extrems de la condició humana. Això dota la seua poesia d'uns accents shakespearians, desmesurats:

«Les voluntats que per natura vénen,
en certitud a terme són compreses.
L'altre voler passa d'hom les natures;
son senyal cert és que no enclou terme»

És aquest «excés», que March vol formular exactament, el que defineix la seua situació espiritual:

«Vaig sobre neu, descalç, ab nua testa»,
«ab ulls plorant e cara de terror,
cabells rompent ab grans udolaments.»

Un pensa en *El rei Lear*. En aquest ordre de consideracions, una anàlisi dels seus poemes revelaria les diferents formes d'estratègia que utilitza March per tal de traspasar al llenguatge aquesta experiència particular. Hi trobaríem, per exemple, canvis de temps i de tonalitats com en una sonata beethoveniana. La música, la melodia que no està present en la superfície del llenguatge, hi és a nivells més profunds, en la respiració tranquil·la o agitada de les seues composicions.

Nascut, segurament, a principis de segle, Jaume Roig és més jove que Ausiàs. Va escriure el seu *Spill* vers el 1460, a Callosa d'en Sarrià, on s'havia refugiat tot fugint de la pesta que s'havia declarat a València. Es tracta d'un llibre contra les dones, cosa en principi que no era cap novetat, ja que era un tòpic de la literatura medieval. També el motlle literari —les «noves rimades»— havia estat la forma més popular de la poesia catalana. Però Roig, com Ausiàs March enfront de la tradició trobadoresca, reelaborà aquesta herència i fabricà un producte original. El vers de vuit síl·labes de les «noves rimades» el va partir en dos de quatre, i els enganxa —més de quinze mil— per contar-nos, en primera persona, l'al·lucinant aventura del protagonista amb les dones. Tantes desventures el porten a retirar-se a casa seua i, com un Candide medieval, a cavar el seu hort.

La narració d'aquesta història es desenvolupa en una llarga i estreta cinta de versos, com una ràpida i sincopada sèrie de diapositives que es projecten il·luminant el paisatge moral i soci-

al d'aquella època. Aquesta obra —lúcida, torbadora— ha estat contada, «lo menys confús que he pogut» —diu—, per aquell home tranquil, exemplar pare de família, dedicat a les obres pies... *L'Spill*, sembla, no té res d'autobiogràfic. Així i tot, crec que Jaume Roig, com diu Fuster, «ens ha llegat l'enigma d'una tortura personal».

La redacció del *Tirant*, de Joanot Martorell, és contemporània de la de *L'Spill*. Ben bé podria ser considerat —per la seua visió heroica i galant de la vida— com una mena d'antítesi de l'obra de Jaume Roig. Amb Joanot Martorell, la tradició literària medieval fa un altre pas endavant. La novel·la de cavalleries es transforma, en les seues mans, en el que Martí de Riquer anomena novel·la «cavalleresca», que combina la ficció amb la realitat. Ja Cervantes indultà el *Tirant* per la insòlita presència, dins del gènere, de motius realistes.

Martorell, doncs, un altre renovador genial, com March i com Roig. Abans del *Tirant*, Martorell només havia escrit —a més del paquet de «lletres de batalla»— *Guillem de Varoic*. Més tard, el va utilitzar per redactar els primers capítols del *Tirant*, amb afegits extrets del *Llibre de l'orde de cavalleria*, de Ramon Llull. Ara bé, entre aquest fragment i la resta del *Tirant* hi ha una gran diferència: Martorell no sols canvia l'escenari —Anglaterra per la Mediterrània— sinó que trenca la closca de la novel·la de cavalleries. Tirant esdevé general i amant, no platònic precisament. L' enamorament de Tirant davant Carmesina és contat així per Martorell: «...per la gran calor que feia, perquè havia estat (Carmesina) ab les finestres tancades, estava mig descordada mostrant en los pits dues pomes de paradís que cristal·lines parien, les quals donaven entrada als ulls de Tirant que d'allí avant no trobaven la porta per on eixir».

Tirant és l'antiTristany, perquè no es consumeix com aquest en una passió mística i impossible, sinó que vol viure l'amor de la forma més concreta i real. També Tirant se situa en l'extrem oposat a don Quijote: la fama vol guanyar-la amb batalles que siguen victòries.

Aquesta generació literària, doncs, havia posat, amb la seua obra, noves bases d'una literatura. Però com que el nostre destí històric es va trencar, ningú no va saber aprofitar-les...

Josep Iborra (<https://sites.google.com/a/laserpblanca.com/laserpblanca/la-generacio-literaria-ausias-march-josep-iborra>)

15.1 A quin estament social pertanyia Jaume Roig?

15.2 Per què diu Josep Iborra que *l'Espill* «sembla escrit pel dimoni»?

15.3 Josep escriu que «L'home i l'escriptor se'ns presenten —en Ausiàs March, Roig i Martorell— una mica dissociats. Això els dóna un aire enigmàtic, contradictori». Explica el sentit d'aquesta afirmació en el cas de Jaume Roig.

15.4 Quina actitud tenia Jaume Roig envers la literatura?

5. SOLUCIONARI

1. A Callosa d'en Sarrià. S'hi havia traslladat fugint de la pesta.

2. Diu que vol ajudar, amb la narració de la seua vida, els joves i també alguns vells per alertar-los dels molts mals que fan les dones a tots aquells que van darrere d'elles.

3. Fantasioses, parlen del que no saben, mentideres, volubles i falses

4. Resposta lliure.

5.1 Metge diu que els homes són uns xarraires, malintencionats, fatxendes i mentiders.

5.2 Perquè les dones xarren de coses menudes i de l'administració de la casa, mentre que el parlar dels homes és perjudicial per a molts i insuportable per a qualsevol.

5.3 Es burlen del capellà i del predicador, malparlen de tots els presents, miren impúdicament les dones.

5.4 Sí, però Metge remarca que en els homes aquests defectes són més greus, perquè perjudiquen més. El que fa Bernat Metge és en realitat una paròdia de la misogínia, aplicant als homes els defectes i vicis que s'atribueixen a les dones i remarcant que en el cas dels primers encara són més greus.

6. En morir el seu pare, sa mare el va tirar de casa i li va dir que es buscara la vida. Així ho va fer i quan al cap del temps hi va tornar va trobar que la seua mare s'havia casat amb un home molt més jove que ella, que, evidentment,

només l'interessaven els diners del dot i la tractava prou malament. Tots dos van acabar ben malament, pobres i afligits.

7. Perquè havia fugit després de robar tot el que hi havia en el palau, abandonant el seu marit, el rei, que havia deixat mig mort al llit, enverinat i embruixat. Segons ens deia, havia fet el mateix amb els seus fillastres: el major Joan, que després seria rei; i Martí, el segon. Havia intentat influir el rei perquè els desheretara per traïdors i així poder fer hereus del regne els fills d'ella. Per aquests actes i pecats va ser turmentada i moltes de les seues serventes van ser cremades.

8. Com conta el narrador, «avalcàvem, guerrejàvem, preniem castells i els saltejàvem. Empresonàvem jovencells i cobràvem molts diners pel seu rescat. Féiem la guerra cruelment i ens repartíem el botí».

9.1 L'acció se situa durant el «jorn de Ninou», el primer dia de l'any, el dia de l'Any Nou.

9.2 Potatges de carn de caça, pastissos de carn, salsitxes i llonganisses.

9.3 Les acusa de ser falses, malvades, cruels i criminals.

9.4 Les van esquarterar i van enderrocar la seua posada.

9.5 Que no havia menjat mai una carn tan fina, ni de tal dolçor, tendror ni sabor.

9.6 Resposta lliure.

10.1 No hi havia divisions ni disputes. Els homes eren rics, pacífics i benignes, i no deixaven passar sense càstig cap suposat crim o falta de les dones.

10.2 De bruixa. De nit anava on hi havia penjats de la forca per llevar-los les dents per a fer-ne conjurs i malefics.

10.3 La van escorxar: li van llevar la pell.

10.4 De bruixes, d'emmetzinadores i de falses.

10.5 Els homes són rics, suaus, pacífics i benignes. Les dones, en canvi, són malignes, bruixes, emmetzinadores i falses.

10.6 Impassible. No mostra cap compassió ni estranyesa davant la crueltat del càstig que s'infligeix a la dona.

11. Per aquest crim, havia estat sentenciada a morir penjada. Ella, per salvar-se, es va fer prenyar per un bergant en la presó i va aconseguir de pror-

rogar l'execució. Quan va parir, es va tornar a fer prenyar. Així ho va fer quatre vegades seguides. El mateix dia que paria es quedava novament prenyada. D'aquesta manera havia aconseguit allargar el compliment de la sentència més de tres anys. Aquesta era la cinquena vegada que s'intentava l'execució i jo hi era present. Per manament dels jutges, quatre llevadores la van examinar i van declarar sota jurament que aquella vegada no estava prenyada. Finalment, s'executà la sentència i va ser penjada en la forca en la plaça del Mercadal. Quan ja era penjada, però, s'observà un moviment en el seu ventre i, tement que hi haguera un infant, van tallar la corda per despenjar-la. Van portar el seu cos mort a la llotja del gra i, en obrir-li el ventre, van veure que aquesta vegada també estava prenyada i que les quatre llevadores havien fet fals testimoni i, per culpa de la seua mentida, ella havia mort. També va morir el xiquet sense batejar.

12. Tots dos coincideixen a remarcar la gran llibertat que tenien les dones al convent: feien el que els donava la gana. Però mentre que Roig ho denuncia amb amargor, com una prova més de la maldat de les dones, Boccaccio ho conta tot irònicament, com una mostra de l'alegria de viure, que no té res a veure amb el pecat.

13. «Jo, prou instruït, corregit i amb l'ajuda de Déu, passe el temps recapitulant i altres faenes diverses. Evite les dones perquè no em torben. I em serveixen tan sols un cambrer, un escuder i un cuiner. Jo els pague el sou i els tracte bé. Visc de rendes i pague els meus impostos a l'Església. En aquests darrers dies de la meua vida, repartisc totes les meues coses en obres pies i de penitència. Tinc el llit sobre la fusta per abstinència, els llençols són d'estam i la camisa de dormir de cilici. Per fer exercici, cave l'hort una estoneta i després, per diversió, em passege fins que tinc gana. Dijous, diumenge i dimarts, menje carn sense greix; tres dies peix; i, un dia a la setmana, només pa i aigua o pa i vi vermell, si no em trobe bé. Acostume a vestir roba de llana gruixuda. Vaig a missa cada dia, busque indulgències, em confesse sovint i rese pels morts i pels vius. Redimisc captius i visite sovint els empresonats i els enviudats; acull els hostes, perquè mai no els tinc tancada la meua casa. Tinc cura dels malalts, done aliments als pobres i els procure roba. No a les femelles! No es meritori ajudar-les o fer-los bé a elles».

14.1 Versos de quatre síl·labes apariats en rimes consonants.

14.2 La recolza en referències assídues a personatges i anècdotes reals, a la seua experiència mèdica, i fins i tot als seus noms de fonts i de llinatge.

14.3 Amb quatre: amb una donzella, una vídua, una beguina i una exmonja.

14.4 Perquè en el seu relat Roig ataca tota mena de dones: reines, nobles, burgeses, del poble, religioses, del país i forasteres, cristianes, mores, jueves, joves i velles. Això li permet situar l'acció del relat en els ambients més diversos de la València del segle xv.

15.1 Al burgés.

15.2 Perquè encara que hi declara la seua intenció d'adoctrinar, moralment, el seu nebot, la seua visió resulta molt poc edificant, i profundament pessimista.

15.3 Sabem ben poc de la seua vida. Un document del 1434 el presenta exercint la funció de mestre examinador de metges, a València. Altres informacions donen la imatge d'un honorable burgés, bon fill i marit modèlic, metge de la muller d'Alfons el Magnànim i benefactor del Convent de la Trinitat. Cap incident notable en la vida de Jaume Roig. Si no és aquest: que va escriure el seu extraordinari i inquietant *Spill*. I que només va escriure aquesta obra. En aquest llibre Roig pareix com una mena de Doctor Jeckyll doblat d'un Mister Hyde, que se'ns ha revelat, només, en el fet d'escriure aquesta única i diabòlica obra.

15.4 Per a Roig la literatura no representava un ideal estètic. Considera que el seu *Espill* està escrit sense art i ell mateix manifesta que l'ha redactat amb el llenguatge col·loquial del poble.

Proposta didàctica

Enric Iborra

Espill

a cura Salvador Vendrell

Espill

Jaume Roig

a cura de Salvador Vendrell

 onadaedicions

IMPRESINDIBLES, 3

Jaume Roig va nèixer a València els primers anys del segle XV i va gaudir d'una trajectòria vital d'un reconegut prestigi social com a metge i administrador.

Amb *l'Espill*, Jaume Roig signa un dels llibres més importants del segle XV. Es tracta d'una de les obres més ambigües, complexes i difícils d'interpretar de la literatura catalana. *L'Espill* és una novel·la en forma d'autobiografia fictícia que permet arribar a conclusions diverses, segons vulgues llegir-la des del punt de vista de la misogínia, de la moralitat o la didàctica; o bé, des del vessant de l'humor, la comicitat i l'entreteniment.

La nostra edició és una adaptació a la prosa actual que pretén acostar *l'Espill* a un lector no especialista que, potser, pot trobar dificultats en el vers original i en la llengua del segle XV.

Imprescindibles, 3

ISBN: 978-84-16505-12-8

 onadaeducacio.com

atencio@onadaeducacio.com

Plaça de l'Ajuntament, Local 3 • 12580 Benicarló • 964 47 46 41